

ЈЕДИНИЦЕ ЛОВЉЕНСКОГ ОДРЕДА У БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА КОЛАШИНСКОМ СЕКТОРУ 1942. ГОДИНЕ

Уласком у зиму 1941/42. године народноослободилачки покрет у Црној Гори, иако по броју својих припадника и даље у порасту, почиње да запада у све веће тешкоће. Партизански одреди и становништво су оскудијевали у храни, одјећи, обући и другим потребама за живот. С друге стране, великосрпски оријентисане реакционарне грађанске снаге почињу да се организују против народноослободилачке борбе. Почетком 1942. године, користећи се успјесима четничког покрета у Србији, неуспјехом партизанског напада на Пљевља и економским недаћама, које су се све више претварале у формално гладовање великог дијела становништва, ове снаге у беранском и андријевичком срезу прелазе у офанзиву и ступају у оружану борбу против партизана. Двадесетог јануара четници су у Краљским Барама напали изненада двије чете Комског НОП одреда и убили 33, ранили 15, а заробили 80 партизана, а четири дана касније уништили су једну партизанску чету у Лубницама (15 погинулих и 28 заробљених, од којих је већина стријељана).¹ Послије тога четнички покрет у Васојевићима и колашинском срезу нагло се шири, а служи као заразан примјер и за све остале крајеве у Црној Гори. Једанаестог фебруара Бајо Станишић је извршио четнички пуч у Павковићима, чиме је омогућио пролаз италијанским снагама ка Никшићу и деблокаду никшићког гарнизона, који је држан у партизанској опсади преко два и по мјесеца. Убрзо затим четници су, уз помоћ окупатора и у заједници са сепаратистима Крста Поповића, отпочели општу офанзиву против народноослободилачког покрета у готово свим крајевима Црне Горе.

Да би уништио главно жариште четничке реакције и на тај начин спријечио ширење четничког покрета, Главни штаб НОП одреда за Црну Гору и Боку је 21. јануара од дјелова Ком-

¹ *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа* (у даљем тексту: *Зборник*, број тома, књиге и документа), том III, књ. 4, док. 28, Извјештај Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 30. јануара 1942; док. 47, Извјештај Штаба Црногорско-санџачког НОП одреда од 19. фебруара 1942; док. 70, Извјештај Баја Секулића, од 9. марта 1942; Батрић Јовановић, *Црна Гора у НОР и социјалистичкој револуцији*, књ. 1, Београд 1960, 470—471; Љубо Анђелић, *Град на Тари*, Титоград 1960, 201—219; Радован Лекић, *Андријевички срез 1941—1944*, Цетиње 1961, 224 и 231.

ског и Зетског партизанског одреда формирао Комбиновани НОП одред „Радомир Митровић“, јачине око 850 бораца, који је одмах ангажован у борби против четника у колашинском срезу (Берански и андријевички срез убрзо су изгубљени за партизане, чиме су елиминисани као оперативно подручје). Како су се ове снаге показале недовољне, то је Главни штаб на колашински сектор упућивао нове јединице из разних крајева Црне Горе, да би се у првој половини марта тамо нашло око 2100 партизанских бораца. Али ни то није помогло. Партизанске јединице водиле су борбу под врло тешким условима. Врло лоши услови снабдијевања, оскудица у муницији, непознат терен, лоше временске прилике (снијег мјестимично и преко два метра) и друге недаће — учинили су своје. На другој страни четници, које је окупатор обилно снабдијевао храном, оружјем и муницијом, били су у експанзији. Јединице Комског одреда захваћене су деморализацијом последице првих четничких успјеха, па је и то, уз све остале тешкоће, негативно дјеловало на морал и издржљивост осталих партизанских јединица, које су накнадно пристизале. Све је то имало за последицу изгубљену битку са четницима, који су до краја марта овладали читавим колашинским срезом, а већ до тада знатном територијом и у осталим крајевима Црне Горе.²

Удио борби против четника на колашинском сектору дао је и Ловћенски НОП одред. Два ударна батаљона и једна самостална ударна чета из састава овог одреда, који су оперисали на том сектору, доживјели су тешкоће и страдања једног времена, које је било у знаку узмака народноослободилачког покрета на ширем фронту. Из њиховог примјера моћи ће да се стекне у одређеној мјери слика о том времену и његовим људима: њиховим прегнућима, узмацима, дилемама и политичким раслојавањима.

У вријеме када је штаб Ловћенског одреда добио наређење да шаље одређене снаге као помоћ у борби против четника у колашинском срезу стање на подручју Ловћенског одреда било је повољно. Ловћенски одред бројио је око 3000 бораца, распоређених у седам батаљона (Горњољешански, Чевско-бјелички, Цуцко-ћеклићки, „Царев лаз“, „13. јули“, „Јован Томашевић“ и Приморски). На читавој ослобођеној територији, која је захватала готово сва сеоска подручја, радили су народноослободилачки одбори и антифашистичке организације. Комуникације су биле на удару или под сталном контролом партизанских јединица, а окупаторске снаге сабијене у градовима. Па ипак, осјећао се замор од обима и сложености задатака, а са тиме и први симптоми кризе. А док су задње јединице Ловћенског одреда отпутовале на колашински сектор, стање се осјетно погоршало. Траго-

² Зборник III, књ. 4, док. 70, Извјештај Баја Секулића од 9. марта 1942; књ. 2, док. 190, Извјештај ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак од 24. марта 1924.

ви тих промјена осјећали су се и на борцима који су отпремани на пут, како приликом њиховог кретања тако и касније. Нова географска и политичка средина у коју су дошли погодовала је даљем слабљењу њихове физичке и моралне снаге.

Средином фебруара, Пеку Датчевићу и Вељку Мићуновићу, команданту и политичком комесару Ловћенског одреда, приликом једног њиховог доласка у Главни штаб, саопштено је да Ловћенски одред треба да отпреми једну ударну јединицу од око 200 бораца на колашински сектор, с тим да се она усутно ангажује и у борби против четника Баја Станишића у Павковићима.³ Већ 15. фебруара Штаб Одред а упутио је штабовима Горњољешанског, Чевско-бјеличког и Цуцко-ћеклићког батаљона наређење да из састава својих јединица одаберу по 60 бораца који ће чинити људство за нову батаљонску формацију.⁴ Међутим, формирање катунских чета није могло бити извршено до 18. фебруара, како је било предвиђено, јер је у Катунској нахији падао велики снијег, што је успорило процес мобилизације бораца. Обавијештен о томе,⁵ Главни штаб је инсистирао да се тешкоће у што краћем року превладају, а у крајњем случају — „Молимо вас“, писао је Главни штаб, „дајте што прије бар ону једну чету чије мобилисање није скопчано с великим тешкоћама, тј. са снијегом, пошаљите“.⁶ Схватајући хитност задатка, Штаб Одред а доноси одлуку да, поред Горњољешанске, пошаље још једну мању ударну чету, која ће се, док приспију катунске чете, ставити на располагање Главном штабу. Избор је пао на Горњоцеклинску чету Батаљона „13. јул“. Седамнаестог фебруара Штаб Одред а издаје команди те чете наређење да од свог људства формира мању ударну чету, која „има да изврши једну озбиљну задаћу, која ће трајати неколико дана“. Рок за формирање и отпремање чете био је 19. фебруар у 10 часова, када је пребало да она буде у сједишту Штаба Одред а.⁷ Међутим, свакако још истог дана, питање отпремања ове чете је пожурено, јер је она већ сјутрадан (18. фебруар) била у сједишту Штаба Одред а, док је Горњољешанска чета неколико часова ра-

³ Исто, књ. 2, док. 74, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 15. фебруара 1942; књ. 4, док. 39, Извјештај Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 13. фебруара 1942; Архив Историјског института у Титовграду (у даљем тексту АИИТ), 9670/IV 2а—139/42, Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 19. фебруара 1942.

⁴ Зборник III, књ. 2, док. 76, Наређење Штаба Ловћенског одреда Штабу Цуцко-ћеклићког батаљона од 15. фебруара 1942; АИИТ, 1019/IV 4а — 85/42 и 1020/42 и 1020/IV 4а — 84/42, Наређења Штаба Ловћенског одреда штабовима Чевско-бјеличког и Горњољешанског батаљона од 15. фебруара 1942.

⁵ Зборник III, књ. 2, док. 74, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 15. фебруара 1942.

⁶ Исто, књ. 4, док. 43.

⁷ АИИТ, 1026/IV 4а—89/42, Наређење Штаба Ловћенског одреда од 17. фебруара 1942.

није већ била отпутовала у Бјелопавлиће.⁸ Јачина ових чета износила је 95 бораца (Горњољешанска 60 и Горњоцеклинска 35).⁹ Поводом отпрамања Горњоцеклинске чете Штаб Ловћенског одреда је писао Главном штабу: „Ову нам чету вратите натраг, јер читав Горњи Цеклин би иначе остао без партизана. За крајњи случај, ако то потребе изискују, ми би(смо) вам могли послати још 50 људи из разних батаљона, али никако ову чету“.¹⁰ Ноћу између 18. и 19. фебруара обје чете у размаку од неколико часова пријешле су ријеку Зету код села Косића,¹¹ да би већ 22. фебруара, заједно са јединицама из Одрода „Бијели Павле“, учествовале у борби против Станишићевих четника на Винићима. У тој борби Горњоцеклинска чета имала је једног погинулог и једног рањеног борца.¹²

Да би се убрзало формирање и отпрамање на пут катунских чета, политички комесар Одрода је отпутовао у Катунску нахију и 18. фебруара стигао у Штаб Чевско-бјеличког батаљона у Чеву, гдје се састао и са представницима Штаба Цуцко-ћеклићког батаљона. Истовремено, политички комесар Одрода се размјеном писама повезао са Војом Биљановићем, чланом ОК КПЈ Цетиње, који се налазио на терену Цуцко-ћеклићког батаљона, као и са Николом Поповићем, командантом Цуцко-ћеклићког батаљона, који је неколико дана раније био рањен, те није могао доћи на састанак у Чеву.¹³ Договор који је постигнут путем ових контаката — да чете буду спремне за пут 20. фебруара — није могао бити остварен, па је за 23. фебруар заказан збор обију чета у Чеву.¹⁴ Међутим, Цуцко-ћеклићка чета је до 21. фебруара комплетирана и политички комесар Одрода ју је због хитности задатка истога дана послао на пут. При поласку чети је саопштено да иде у колашкини срез, што борце није нимало обрадовало. О томе политички комесар Одрода 22. фебруара пише: „Расположење партизана није било повољно и на ви-

⁸ Исто, 1135/IV 4а—151/42, Писмо Штаба Ловћенског одреда од 18. фебруара 1942; *Зборник III*, књ. 2, док. 86, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 20. фебруара 1942; Нико Стругар, *Формирање Другог ударног ловћенског батаљона*, Историјски записи, 1—2/1955, 412.

⁹ *Зборник III*, књ. 2, док. 112, Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 2. марта 1942. — Командир Горњољешанске чете био је Јован Р. Радуновић, а политички комесар Вукоћа Вујовић, док је командир Горњоцеклинске чете био Нико Стругар, а политички комесар Васо М. Лопичић.

¹⁰ *Зборник III*, књ. 2, док. 86, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 20. фебруара 1942.

¹¹ АИИТ, 1135/IV 4а—151/42, Писмо Штаба Ловћенског одреда од 18. фебруара 1942; Нико Стругар, н. д., Историјски записи, 1—2/1955, 414.

¹² *Зборник III*, књ. 2, док. 103, Писмо Штаба Одрода „Бијели Павле“ од 27. фебруара 1942.

¹³ АИИТ, 9271/IV 3д—36/42, Извјештај Вељка Мићуновића од 19. фебруара 1942; Архив Војноисторијског института у Београду (у даљем тексту: АВИИ), 8—5, к. 1676, Писмо Воја Биљановића и Николе Поповића од око 18. фебруара 1942.

¹⁴ АИИТ, 9271/IV 3д—36/42, Извјештај Вељка Мићуновића од 19. фебруара 1942.

сини; у путу су чули да иду за Васојевиће, па се уносила зловоља због далеког пута, снџега, непознавања прилика и броја осталих партизана из Црне Горе који тамо иду — морал није био на висини. На збору чете у Штабу Чевско-бјеличког батаљона сам разбио такво расположење и при поласку је чета наставила пут пјевајући и са поклицима¹⁵. Јачина чете износила је 57 бораца (три борца су враћени из Чева због болести).¹⁶ Двадесет трећег фебруара кренула је на пут и Чевско-бјеличка чета у пуном саставу (60 бораца).¹⁷

Штаб Ловћенског ударног батаљона су чинили: Душан Калужеровић, командант, Душан Петричевић, политички комесар, Милош Кривокапић, замјеник команданта, Вукота Вујовић, замјеник политичког комесара. Политички комесар и замјеник политичког комесара су на пут пошли са Горњољешанском четом, а командант батаљона један дан касније (сви тројица су учествовали у борби на Вилићима), док је замјеник команданта батаљона оплутавао са катунским четама.¹⁸

Око 25. фебруара све три чете Ловћенског ударног батаљона и Горњоцеклинска чета нашле су се на окупу у Бјелопавлићима. Два дана касније ове снаге упућене су за Главни штаб.¹⁹ Иако је Главни штаб неколико дана раније писао Штабу Ловћенског одреда да ће „одмах, чим стигну 2 чете Катунске нахије, вратити чету батаљона „13. јул“,“²⁰ ситуација према Колашину у међувремену толико се искомпликовала да се показало неопходно ангажовати и ову чету на томе правцу.²¹

И не само њу, јер је истог дана када су чете пошле из Бјелопавлића Главни штаб тражио од Штаба Ловћенског одреда

¹⁵ Зборник III, књ. 2, док 88 (докуменат је датиран 21. фебруара 1942, али се из садржине друге половине текста може видјети, а на основу неких упоредних података потврдити, да је докуменат писан 22. фебруара 1942).

¹⁶ Исто.

¹⁷ АИИТ, 817/IV 4ц—75/42, Писмо Штаба Чевско-бјеличког батаљона од 26. фебруара 1942. — Командни састав катунских чета су чинили: Пуцко-ћеклићка чета — Милутин Звицер, командир, Јошо Вицковић, политички комесар, Новак Рогановић, замјеник командира, Шуњо Пешикан, замјеник политичког комесара; Чевско-бјеличка чета — Мато Милић, командир, Обрен Вујовић, политички комесар, Вуро Ненезић, замјеник командира, Никола Гардасевић, замјеник политичког комесара (Зборник III, књ. 2, док. 88, Извјештај политичког комесара Ловћенског одреда од 22. фебруара 1942).

¹⁸ Зборник III, књ. 2, док. 76, Наређење Штаба Ловћенског одреда од 15. фебруара 1942; док. 88, Извјештај Вељка Мићуновића од 22. фебруара 1942; АИИТ, 9271/IV 3д—36/42, Извјештај Вељка Мићуновића од 19. фебруара 1942; АВИИ, 8—5, к. 1676, Писмо Воја Биљановића и Николе Поповића од око 18. фебруара 1942; Изјава Вукоте Вујовића аутору од 2. марта 1969.

¹⁹ Зборник III, књ. 2, док. 103, Извјештај Штаба Одред „Бијели Павле“ од 27. фебруара 1942; књ. 4, док. 60, Извјештај Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 28. фебруара 1942.

²⁰ Исто, књ. 2, док. 87.

²¹ Исто, док. 103, Извјештај Штаба Одред „Бијели Павле“ од 27. фебруара 1942; док. 112, Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 2. марта 1942.

нове снаге за заустављање четничког надирања од Колашина. „Да би се та најезда зауставила“, писао је тим поводом Главни штаб, „потребно је да одмах мобилишете колико год више можете (људства) и да (га) пребаците новим путем преко Зете у правцу Пилера, а одатле ћемо ми дати даљи правац. Настојте да снаге буду сигурне и добре, са добрим командним саставом“.²² Исто наређење Главни штаб је до 2. марта поновио још два пута, сваки пут указујући на хитност његовог извршења. Овом приликом Главни штаб је наредио да на колашкински сектор дође и Пеко Дапчевић ради преузимања команде на одређеном фронту.²³

Двадесет осмог фебруара или 1. марта Штаб Одред је послао наређење свим штабовима батаљона да одаберу одређен број бораца за формирање Другог ударног батаљона, како је названа јединица коју је требало формирати (самим тим батаљон који је раније пошао у акције ван територије Одред добио је назив Први ударни батаљон Ловћенског одреда, или Први ударни ловћенски батаљон).²⁴ Другог марта наређење је поновљено, с тим што је прецизиран састав и јачина пројектованог батаљона. Уводни дио текста тога наређења најбоље говори о значају и хитности задатка о коме се радило. Тај дио текста гласи:

„У вези са најхитнијим наређењем Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда за Црну Гору и Боку, наређујемо:

1. Да се одмах формира други Ловћенски ударни батаљон од 254 бораца — без обзира на ситуацију на подручју Ловћенског одреда и на фронтове који су код нас отворени. Овај ударни батаљон мора најхитније бити послан на фронт против васојевићких четничких банди, које су, захваљујући помоћи из Србије, заузеле Колашин и угрозиле наше положаје на ову страну Колашина (ово обавјештење штабови батаљона морају задржати за себе) ради чега је Главни штаб за Црну Гору и Боку наредио најхитнију мобилизацију овог нашег другог ударног батаљона“.²⁵

Предвиђено је да батаљон буде састављен од четири чете: Катунске — 70 бораца (по 35 из Чевско-бјеличког и Цуцко-ћеклићког батаљона), Цеблинско-љуботинске — 65 бораца (35 из Батаљона „Царев лаз“ и 30 из Батаљона „13. јул“ и Конакцијске чете), Приморско-црмничке — 70 бораца (по 35 из Батаљона „Јован Томашевић“ и Приморског батаљона) и Љешанско-цетињске — 54 бораца (30 из Порњољешанског батаљона, 16 из Бајичке чете и 8 бораца из Цетиња), што укупно износи 259 бо-

²² Исто, док. 102.

²³ Исто, док. 112, Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 2. марта 1942; АИИТ, 802/IV 2а—12/42, Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 27. фебруара 1942.

²⁴ АИИТ, 1161/IV 4а—105/42, Наређење Штаба Ловћенског одреда од 28. фебруара или 1. марта 1942.

²⁵ Зборник III, књ. 2, док. 113.

раца.²⁶ У овај број вјероватно су урачунати и чланови штаба батаљона, који је наређењем именован у саставу: Блажо Кажанегра, командант, Мирко Бурић, политички комесар, Илија Лубарда, замјеник команданта, и Милутин Пејановић, замјеник политичког комесара.²⁷ Накнадно је одлучено да Милутин Пејановић остане на терену, јер командант Батаљона „Царев лаз“, чији је он замјеник био, тих дана због болести није могао обављати дужност, па је за замјеника политичког комесара батаљона именован Марко Шофранац.²⁸

С обзиром на теренске услове и могућности мобилизације предвиђено је да Други ударни батаљон отпутује у два дијела: Цеклинско-љуботињска и Љешанско-цетињска чета требало је да буду у сједишту Штаба Одрода 5, а Катунска и Приморско-црмничка чета 7. марта ујутро.²⁹ Мобилизација и припреме за пут одвијале су се према предвиђеном плану. Истина, у Катунској нахији од 70 предвиђених бораца 22 су одрекла послушност (12 из цуцке и 10 из чевске општине), али су умјесто њих одређени други и чета је на вријеме комплетирана.³⁰ У одређено вријеме чете су стигле у сједиште Штаба Одрода (црмничка получета је чак стигла дан раније).³¹ Као и претходне, тако су и чете овог батаљона ријеку Зету пријешле код села Косића: Цеклинско-љуботињска (у којој је било и 5 бораца из Конака) и Љешанско-цетињска чета ноћу између 5. и 6. марта,³² а Катунска и Приморско-црмничка чета ноћу између 7. и 8. марта.³³ Са првим дијелом батаљона отпутовали су замјеник команданта и замјеник политичког комесара батаљона, а са другим дијелом командант и политички комесар батаљона.³⁴ Почетком марта на сектор према Колашину отпутовао је и Пеко Дагчевић.³⁵

Други ударни батаљон био је доста слабо опремљен. Као ни претходни, ни он није имао аутоматског оружја, а у погле-

²⁶ Исто.

²⁷ Исто.

²⁸ Исто, док. 133, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 8. марта 1942; АИИТ, 1095/IV 4а—155/42; Писмо Штаба Ловћенског одреда од 3. марта 1942; 1068/IV 4ц — 83/42, Извјештај Штаба Батаљона „Царев лаз“ од 3. марта 1942.

²⁹ Зборник III, књ. 2, док. 113, Наређење Штаба Ловћенског одреда од 2. марта 1942.

³⁰ АИИТ, 1081/IV 4ц—91/42, Извјештај Штаба Чевско-бјеличког батаљона од 8. марта 1942.

³¹ Зборник III, књ. 2, док. 136, Наређење Штаба Ловћенског одреда од око 7. марта 1942.

³² Исто, док. 135, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 7. марта 1942; АВИИ, 13—4, к. 1675, Наређење Штаба Ловћенског одреда од 5. марта 1942.

³³ Зборник III, књ. 2, док. 135, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 7. марта 1942; АИИТ, 1181/IV 4а—67/42, Писмо Штаба Ловћенског одреда од око 8. марта 1942.

³⁴ Зборник III, књ. 2, док. 135, Извјештај Штаба Ловћенског одреда од 7. марта 1942.

³⁵ АИИТ, 977/IV 4а—112/42 и 1095/IV 4а—155/42; Писма Штаба Ловћенског одреда од 2. и 3. марта 1942.

ду остале опреме стајао је слабије од Првог ударног батаљона.³⁶ Нарочито је слабо била опремљена црмничка получета, јер је Штаб батаљона „Јован Томашевић“ напомену Штаба Одрета да информацију о паду Колашина не треба саопштавати борцима погрешно схватио да им не треба казати гдје иду, па су се борци слабо припремили за пут.³⁷ Штаб Одрета је јединице дјелимично снабдио опремом заплијењеном у борби на Ораховцу, али то није било довољно.³⁸ Иначе, чете су достигле предвиђено бројно стање,³⁹ изузев Приморско-црмничке, из које су два борца (из Црмнице) враћена из сједишта Штаба Одрета, јер су били потпуно боси,⁴⁰ и Мато Петровић и Крсто Пргуревић „ради потреба политичког рада у Грбљу и на сектору Котор — Тиват.“⁴¹

Тако је из два маха на сектор према Колашину отпутовало 470 бораца Ловћенског одрета. Због потреба које је изискивала војна ситуација у колашинском срезу и разних отпадања из јединица (мањи број бораца је још успут дезертирао, а касније је појава враћања појединаца и група кућама на овај или онај начин била све чешћа), првобитна формација на Први и Други ударни батаљон и једну самосталну чету (Горњоцеклинску) измијењена је. Први ударни батаљон је из Главног штаба упућен у два правца: Чевско-бјеличка и Цуцко-ћеклићка чета у Ровца, а Горњољешанска чета у Братоножиће. Дан касније у Братоножиће је послата и Горњоцеклинска чета.⁴² Други ударни батаљон је од почетка био подијељен, већ према томе како су јединице пошле на пут, и та подјела је остала и касније. Око 10. марта од Горњољешанске, Горњоцеклинске, Цеклинско-љуботињске и Љешанско-цетињске чете формиран је један батаљон, који је стављен под команду Штаба Зетског одрета. Штаб батаљона су чинили: Нико Стругар, командант, Марко Шофранац, политички комесар, Илија Лубарда, замјеник команданта, Вукота Вујовић,

³⁶ Зборник III, књ. 2, док. 135, Извјештај Штаба Ловћенског одрета од 7. марта 1942.

³⁷ Исто, док. 136, Наређење Штаба Ловћенског одрета од око 7. марта 1942.

³⁸ Исто, док. 135, Извјештај Штаба Ловћенског одрета од 7. марта 1942.

³⁹ Командир Цеклинско-љуботињске чете био је Нико Јовићевић, а Катунске чете Стеван Мрваљевић. Замјеник политичког комесара Катунске чете био је Милош Николић. Имена осталих чланова команди ових чета нијесмо установили. Командни састав Љешанско-цетињске чете су чинили: Љубо Пејовић, командир, Мирко Вукићевић, политички комесар, Војин Мартиновић, замјеник командира, Љубо Поповић, замјеник политичког комесара. У команди Приморско-црмничке чете били су: Андрија Богојевић, командир, Станко Куљача, политички комесар, Блажо Јоков Орландић, замјеник политичког комесара.

⁴⁰ Зборник III, књ. 2, док. 136, Наређење Штаба Ловћенског одрета од око 7. марта 1942.

⁴¹ АИИТ, 1181/IV 4а—67/42, Писмо Штаба Ловћенског одрета од око 8. марта 1942.

⁴² Зборник III, књ. 2, док. 112, Писмо Главног штаба НОП одрета за Црну Гору и Боку од 2. марта 1942; Нико Стругар, н. д., Историјски записи, 1—2/1955, 314.

замјеник политичког комесара.⁴³ Остале јединице (двјије чете Првог и двјије чете Другог ударног батаљона) нијесу формиране у посебан батаљон, већ су у полубатаљонским или четним саставима извршавале задатке у садејству са јединицама из других одреда (Одред „Радомир Митровић“ у ово вријеме већ није постојао; расформиран је почетком марта).⁴⁴

Ловћенски ударни батаљон на челу с Ником Стругаром преживио је прве веће тешкоће од глади још док је био у Братоножићима.⁴⁵ Командант батаљона је о томе касније писао: „На овом терену са исхраном смо врло слабо пролазили, јер је овај крај врло сиромашан, а било се сакупило више партизана: један батаљон Зетског одреда, љеворечки партизани и наш Други ударни батаљон. За исхрану смо примали само по 300 грама овјежег меса, које је било врло слабо. Људи су почели нагло да слабе“.⁴⁶ Глад и друпи проблеми поколебали су морал бораца Горњољешанске чете и они су већ првих дана поставили захтјев да иду кућама. Узалуд су Штаб батаљона и лично Блажо Јовановић, члан Главног штаба и командант Зетског одреда, покушавали да чету одврате од такве намјере. Успјели су само да је сачувају од расула. „Ми смо сви настојали“, писао је о томе Блажо Јовановић 16. марта 1942, „да јој подигнемо морал и могу рећи да се враћају морално опорављени, према ономе како је било у почетку и неких пет-шест дана. Дакле, успјело се да се врати организована и прибрана, а могла се вратити разбијена“.⁴⁷ Са Горњољешанском четом враћен је и замјеник политичког комесара батаљона, као и Милош Кривокапић и још један борац из Пуча, који су се на неки начин нашли у овом батаљону.⁴⁸ „Што се тиче осталих чета“, писало је даље у писму Блажа Јовановића, „и то чете Јовићевића, Љуба Пејовића и чете „13. јули“, морал је на висини и заиста су на висини. Ове чете су свуда позитивно дјеловале и служе као примјер за утледање... Њихов долазак овамо имао је велики политички значај и утицао (је) да се лакше ликвидира пета колона у Пиперима, која се била спремала за удар“.⁴⁹

Двадесетог марта Ловћенски ударни батаљон ступио је у борбу против четника у Братоножићима. Двјије чете овог бата-

⁴³ Зборник III, књ. 2, док. 166; Извјештај Штаба Зетског одреда од 16. марта 1942; Нико Стругар, н. д., Историјски записи, 1—2/1955, 314.

⁴⁴ Зборник III, књ. 4, док. 70, Извјештај Баја Секулића од 9. марта 1942.

⁴⁵ Нико Стругар у свом раду, објављеном у *Историјским записима* (1—2/1955), овај батаљон погрешно назива Други ударни ловћенски батаљон. То је само Ловћенски ударни батаљон, јер друге јединице батаљонског формата из састава Ловћенског одреда на колашинском сектору фактички није било, нити је овај батаљон био састављен од људства само једног од првобитно формираних ударних батаљона.

⁴⁶ Нико Стругар, н. д., Историјски записи, 1—2/1955, 314.

⁴⁷ Зборник III, књ. 2, док. 166.

⁴⁸ Исто.

⁴⁹ Исто.

љона и једна чета Пиперског батаљона нападе су четнички положај на Вјетернику, док је једна чета Ловћенског батаљона добила задатак да ликвидира четничко упориште у Клопоту. Борба за Вјетерник вођена је до 14 часова, када су четници отјерани са овог положаја. На Вјетернику је остављена група од 27 бораца Љешанско-цетињске чете, на челу са Љубом Пејовићем, да штити Братоножиће с леђа од евентуалног напада леворечких четника, док су остале снаге наставиле гоњење четника у правцу Ораха и Пелева Бријега. До ноћи Братоножићи су очишћени од четника и Штаб батаљона је заноћио у Пелевом Бријегу. Сјутрадан су братоножићки, брокутоки и леворечки четници извршили општи напад на партизане. Борба се водила читав дан, под доста неповољним условима. У нарочито тешком положају нашла се група бораца на Вјетернику. На тај положај требало је у току ноћи да стигне чета која је била у Клопоту, али она није успјела да тај задатак изврши, чиме се група на Вјетернику нашла у ситуацији да одолијева знатно надмоћнијем непријатељу. И поред тога, мада уз осјетне губитке, она је успјела да се одржи до ноћи, када је, захваљујући Веселину Лаловићу, који је био са њом и који је добро познавао терен, успјела да се извуче. Двадесет трећег марта група се повезала са главнином батаљона, која је, заједно са осталим партизанским снагама са овог терена, ноћу између 21. и 22. марта пријешла на десну обалу Мораче. Губици партизана у овим борбама износили су 9 погинулих бораца. Међу погинулима био је и Љубо Поповић, замјеник политичког комесара Љешанско-цетињске чете.⁵⁰

Убрзо послје борбе у Братоножићима дошло је до распада Ловћенског ударног батаљона. Преморени и физички исцрпљени борци негативно су реаговали на наређење Главног штаба од око 26. марта да иду у Морачу, гдје је била врло критична ситуација. „Када смо ову одлуку Главног штаба саопштили батаљону“, писао је о томе касније Нико Стругар, „дошло је до отвореног негодовања и непослушности, јер се под условима какви су били у Пиперима није више могло издржати. Покушали смо да убиједимо борце у важност свога одласка у Морачу, али нијесмо успјели, јер су сви били врло исцрпљени тако да се није могли држати на нопама“.⁵¹ Ни долазак Ивана Милутиновића и Блажа Јовановића међу борце није много помогао. На њихов позив да се одвоје они који желе да наставе борбу издвојило се свега 45 бораца. Остали су пуштени кућама и отпутовали су преко Жупе Никшићке. Кад су дошли у Горње Поље задржао их је Сава Ковачевић, командант Никшићког одреда, и разоружао све оне који нијесу хтјели да остану да се боре на терену Никшићког одреда. Само 10 бораца нијесу хтјели да се

⁵⁰ Нико Стругар, н. д., *Историјски записи*, 1—2/1955, 314—317; Војо Тодоровић, *Подгорички срез у тринаестојулском устанку*, Београд 1954, 250 — 252.

⁵¹ Нико Стругар, н. д., *Историјски записи*, 1—2/1955, 316.

раздвоје од оружја и ушли су у састав никшићких јединица. Но, ни остатак батаљона од 45 бораца, који је кренуо за Морачу, није дуго издржао. Само 25 бораца из ове групе стигло је у Поље Драговића, а остали су упућени у болницу. Пет-шест дана касније и од преосталих 25 бораца 10 се разбољело, тако да је свега 15 бораца остало у борбеном строју.⁵²

И остале снаге Ловћенског одреда на колашинском сектору доживјеле су сличну судбину. Чете Чевско-бјеличка и Цуцко-ћеклићка, заједно са Доњоморачким партизанским батаљоном, упућене су из Роваца ка Колашину,⁵³ гдје су запосјеле положаје Црквине — Прекобрђе и Бабља грета.⁵⁴ Али одмах по доласку на ове положаје дошло је до масовног дезертирања бораца из катунских чета. До прве појаве дезертерства у овим четатама дошло је још док су се оне налазиле у Бјелопавлићима, када је 10 партизана побјегло кућама.⁵⁵ Девог марта нових 70 бораца напустио положај и на своју руку одлази кућама. Штаб Доњоморачког батаљона послао је за њима курира са писмом, у коме их моли „да се поврате назад, јер их позива њихов командант одреда, (друг) Пеко Далчевић, а ако се поврате опростиће им се њихове грешке, даће (им се) одмор и даће им се храна“, али се они на то нијесу обазирали.⁵⁶ Обавијештен да је 9. марта увече ова група партизана заноћила у селу Струг код Боана, Штаб Дурмиторског одреда шаље Милана Требјешанина, команданта мјеста у Боану, да испита циљ и мотиве кретања групе. Међутим, Требјешанин се са групом није могао споразумјети, нити га је она хтјела послушати да се врати у Боан, већ је сјутрадан ујутро наставила пут и до ноћи стигла у Милочане.⁵⁷ Једанаестог марта ујутро два курира Штаба Дурмиторског одреда стигла су у Штаб Никшићког одреда и обавијестила га о дезертерима. Штаб Никшићког одреда већ је био предузео мјере да похвата ове људе и у том циљу послао Никшићку чету за њима, која их је исто јутро стигла на Сланом и приморала да се врате у Штаб Одред. Послије кратког иследног поступка, Сава Ковачевић је стријелао два подофицира бивше југословенске војске, које су побјегли партизани успут прогласили једног за командира а другог за политичког комесара, а остале партизане, са пушкама, али без затварача (које су носили пратиоци),

⁵² Исто.

⁵³ Батрић Јовановић, н. д., 567.

⁵⁴ АИИТ, 1624/IV 5д—32/42, Писмо Штаба Дурмиторског одреда од 11. марта 1942.

⁵⁵ АИИТ, 631/III 3—37/42, Извјештај Луке Вујовића од 11. марта 1942.

⁵⁶ Зборник III књ. 2, док. 153, Извјештај Штаба Никшићког одреда од 13. марта 1942.

⁵⁷ АИИТ, 1624/IV 5д—32/42, Писмо Штаба Дурмиторског одреда од 10. марта 1942.

вратио је на положај који су напустили.⁵⁸ Успут су се два партизана разбољела и враћени су натраг. Но, поново их је Сава Ковачевић ухватио, али их је, након разоружавања, пустио да иду кући.⁵⁹

Осамнаестог марта Чевско-бјеличка и Цуцко-ћеклићка чета (или неки њихови дјелови), извршиле су напад на четнике Љуба Минића у шуми изнад села Бабљака, у тренутку када су се ове четничке снаге припремале да с леђа нападну Колашинску и једну чету Доњоморачког батаљона, које су водиле борбу на Бабљој преди. Интервенција катунских партизана била је успјешна. Четници су, уз губитке од неколико погинулих, потиснути, што је Колашинској и Доњоморачкој чети омогућило извлачење у правцу Пољана.⁶⁰ Двадесетог марта катунске чете, заједно са партизанским снагама Комског одреда, нашле су се опкољене од стране четника Павла Ђуришића на простору Пољане — Жирци — Бистрица. Међутим, имале су срећу да се са дјеловима Доњоморачког батаљона и једним бројем партизана Колашинске чете (укупно око 300 бораца) поред Бистрице и даље преко Вучја извуку из непријатељског обруча. Остале партизанске снаге су овога дана претрпјеле један од тежих пораза у борби против Ђуришићевих четника.⁶¹ Послије овог догађаја Чевско-бјеличкој и Цуцко-ћеклићкој чети губи се глас на колашинском сектору. Изгледа да су пошле кућама, или бар њихов највећи дио, али по свој прилици не преко Горњег Поља и Сланог.

Приморско-дрмничка и Катунска чета, које су такође биле предвиђене за дјества око Колашина, претходно су ангажоване у Горњој Морачи, гдје је 11. марта избио четнички пуч. Тринаестог марта Пеко Дагчевић и Бајо Секулић пошли су из Доње Мораче са 105 бораца из ових чета усиљеним маршем у Горњу Морачу. Са овим снагама и мањим бројем горњоморачких партизана, на челу са Душаном Драговићем, командантом Горњоморачког батаљона, који су стигли од правца Црквина, Дагчевић и Секулић су успјели да рашчисте ситуацију у Горњој Морачи и похватају 18 коловођа пуча, од којих је 14. марта 10 стријељано.⁶²

⁵⁸ Исто, 1323/IV 3д — 18/42, Писмо Штаба Никшићког одреда од 11. марта 1942; 1599/IV 1ц — 17, Извјештај Штаба Дурмиторског одреда од 16. марта 1942; Зборник III, књ. 2, док. 153, Извјештај Штаба Никшићког одреда од 13. марта 1942; том II, књ. 3, док. 148, Писмо Моше Пијаде од 15. марта 1942.

⁵⁹ АИИТ, 647/IV 46 — 66/42 и 645/IV 46 — 67/42, Саслушања Петра Марковића и Ника Пејовића, извршена у Штабу Цуцко-ћеклићког батаљона 17. марта 1942.

⁶⁰ Љубо Анђелић, н. д., 240.

⁶¹ Исто, 243; Ватрић Јовановић, н. д., 571—572; Зборник III, књ. 4, док. 75, Извјештај ОК Колашин, команданта сектора Колашин — Мојковац и команданта Бјелопољског НОП одреда од 22. марта 1942.

⁶² Пакао или комунизам у Црној Гори, бр. 7, 26, Извјештај Баја Секулића од 14. марта 1942; АИИТ, 9845/IV 7ц — 1/42, Дневник Ст. Перовића, борца Приморско-дрмничке чете (вођен од 5. марта до 2. јула 1942); Љубо Анђелић, н. д., 236—237.

Након интервенције у Горњој Морачи Приморско-црмничка и Катунска чета упућене су према Колашину, гдје су 19. и 20. марта водиле жестоке борбе са четницима, нарочито на положају Марково брдо. У тим борбама погинуо је Станко Куљача, политички комесар Приморско-црмничке чете, а четири борца из исте чете рањена су. Пошто је 20. марта главнина партизанских снага, на челу са Бајом Секулићем и Будом Томовићем, настрадала на Црквинама, то су и ловћенске чете напустиле положај код Колашина и 23. марта, уз борбу и нове жртве, стигле у Ровца.⁶³ Ту су се 34 борца пријавила да су болесни, међу њима и Блажо Кажанегра, командант Другог ударног батаљона, који је био рањен у десну ногу. Немајући могућности да им на други начин пружи помоћ, Пеко Дапчевић је ове борце са пропушницама пустио да иду у Штаб Ловћенског одреда, с тим да се тамо јаве на љекарски преглед. На путу за Штаб Одреда ову групу бораца задржали су, по наређењу Саве Ковачевића, партизани Рудинско-трепачког батаљона и 27. марта разоружали, уз објашњење да ће им се оружје вратити кад буду здрави. Једна друга група од 8 бораца, коју је Пеко Дапчевић на исти начин отпустио, прошла је без разоружавања, јер је окренула преко Броћанца и избјегла сусрет са никшићким партизанима. Двадесет деветог марта борци из обје групе нашли су се у Штабу Цуцко-ћеклићког батаљона, на Бати Цуцкој, гдје је над њима љекарски преглед извршио др Петар Јовановић, љекар Ловћенског одреда, и нашао да су сви привремено неспособни за борбу.⁶⁴

Остатак Приморско-црмничке и Катунске чете био је такође у тешком стању, па је почетком априла упућен у никшићки срез. Послије неколико дана одмора један број бораца је по својој жељи послат кућама, а остали су се ставили на располагање Штабу Никшићког одреда. Упућени су у Други ударни батаљон, који је у то вријеме водио борбе у Катунској нахији.⁶⁵

Преостали борци из батаљона Ника Стругара такође нијесу имали услова да се опораве на колашинском сектору. Када је Пеко Дапчевић видио у каквом су стању ти борци, и оних 15, на челу са командантом и политичким комесаром, који су се још држали, и оних 35 који су били болесни, одлучио је да их пусти кућама, и они су 4. априла отпутовали из Мораче. Међутим, у Горњем Пољу су се ставили на располагање Штабу Никшићког

⁶³ АИИТ, 9845/IV 7ц—1/42, Дневник Ст. Перовића; 4988/VIII 1г — 5, Сјећања Блажа Марковића, Андрије Богојевића и др. — стен. биљ. 1951; 12003/VIII 1г — 15, Сјећање Вожа Митровића.

⁶⁴ Истој 9845/IV 7ц — 1/42, Дневник Ст. Перовића; 9729/IV 3ц — 88/42, Извјештај Штаба Рудинско-трепачког батаљона од 27. марта 1942; 1002/IV 4ц — 109/42, Писмо Блажа Кажанегре Штабу Ловћенског одреда од 28. марта 1942; 1003/IV 4ц — 110/42, Писмо Штаба Цуцко-ћеклићког батаљона од 29. марта 1942.

⁶⁵ Исто, 4988/VIII 1г — 5, Сјећања Блажа Марковића, Андрије Богојевића и др. — стен. биљ. 1951.

одреда. Од њих и још једног броја ловћенских партизана који су се враћали са колапинског сектора или су се одраније били задржали на територији Никшићког одреда Штаб је 6. априла формирао Самосталну ловћенску ударну чету, која је непосредно била подређена Штабу Никшићког одреда. Ова чета, под командом Ника Стругара као командира и Мирка Бурића као политичког комесара, истакла се у бројним борбама које су током прољећа 1942. године вођене на територији Никшићког одреда. Због тога је два пута похваљена од стране команданта Никшићког одреда, а за своје учешће и јунаштво показано у борби од 15. априла, када су четници Баја Станишића разбијени у Жупи Никшићкој, похваљена је преко Радио-станице „Слободна Југославија“.⁶⁶

Крајем маја Главни штаб је Самосталну ловћенску ударну чету узео за своју пратећу чету. У првој половини јуна чета се истакла у борбама у Голији. На тражење команданта Голијског партизанског батаљона и команданта мјеста у Крсцу Голијском да им се пружи помоћ, јер је пријетила опасност тамошњој партизанској болници и магацину материјала заплијењеном у Борчу, Главни штаб је под командом Пека Далчевића упутио у Голију Трећи ударни батаљон Зетског одреда и Самосталну ловћенску чету. Када су ове снаге стигле у Голију, Штаб батаљона, Команда мјеста и болница већ су били евакуисани. Међутим, магацин није могао бити евакуисан, и борци Ловћенске чете затекли су четнике баш у тренутку када су разносили материјал из њега. Одмах су заподјели борбу и од четника преотели 16 коња натоварених материјалом, као и 650 оваца и 17 поведи, које су четници били заплијенили у Голији.⁶⁷ Убрзо затим Главни штаб је Самосталну ловћенску чету, која је у то вријеме бројила 50 бораца, ставио на располагање Штабу Ловћенског одреда, с тим да њено људство распореди по батаљонима. Међутим, расформирање чете није могло бити реализовано, у почетку због њене ангажованости у борби против четника код Казанаца, а касније због других догађаја који су наступили, тако да је чета и даље остала као самостална јединица све до формирања Четврте црногорске пролетерске бригаде, у чији састав је ушло сво људство Ловћенског одреда.⁶⁸

⁶⁶ Нико Стругар, н. д., Историјски записи, 1—2/1955, 317—320.

⁶⁷ Исто; Зборник III, књ. 3, док. 157, 160, 182 и 185, Писма Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 30. маја и 1, 8. и 9. јуна 1942; док. 168, Извјештај Воја Николића, од 4. јуна 1942; док. 172, Извјештај Штаба Трећег ударног батаљона Зетског одреда од 5. јуна 1942; док. 186, Писмо команданта Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 9. јуна 1942.

⁶⁸ Зборник III, књ. 4, док. 131, Извјештај Митра Бакића од око 6. јуна 1942; књ. 3, док. 188, Извјештај команданта Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 12. јуна 1942; док. 190, Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 13. јуна 1942; Нико Стругар, н. д., Историјски записи, 1—2/1955, 318—320.

Крајем марта и у првој половини априла 1942. године, након расформирања јединица Ловћенског одреда на колашинском сектору, неколико руководилаца и осталих бораца из тих јединица пошло је на руководеће дужности у разним јединицама: Марко Шофранац за политичког комесара НОП ударног батаљона „Бајо Секулић“,⁶⁹ Душан Калуђеровић за команданта истог батаљона, на којој дужности је и погинуо 8. маја 1942. у борби против четника код Мојковца,⁷⁰ Нико Јовићевић за команданта Трећег ударног батаљона Никшићког одреда,⁷¹ Бајо Калуђеровић за командира Самосталне ударне чете Никшићког одреда.⁷²

Ђуро Вујовић

⁶⁹ Зборник III, књ. 3, док. 172, Извјештај Штаба НОП ударног батаљона „Бајо Секулић“ од 5. јуна 1942.

⁷⁰ Исто, док. 74, Извјештај Пека Дапчевића од 9. маја 1942; док. 88, Извјештај Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 12. маја 1942.

⁷¹ Исто, док. 26, Тродневна битка у Жупи против Италијана и четника (чланак из *Саопштења* бр. 10 Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 17. априла 1942).

⁷² Исто, док. 35, Извјештај Команде Самосталне ударне чете Никшићког НОП одреда од 20. априла 1942.